

שער הכשרות

למה נקרא שמו של מרדכי "היהודי" ששמר עצמו מטריפות, ושמר גם על אסתר ונערותיה

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי ר' שמעיה אומר וכי לא היה יהודי בשושן הבירה אלא מרדכי בלבד והא כתיב (שם ט) והיהודים אשר בשושן, אלא לפי שהיה יהודי צדיק ובן אבות ומזרע המלוכה והיה עוסק בתורה כל ימיו ובפיו לא היה נכנס מאכל אסור לפיכך נקרא איש יהודי ושמו מרדכי לפי השיתה תפלתו נכנסת לפני הקדוש ברוך הוא כמר דכי בן יאיר שהיה מאיר פנים בהלכה בן שמעי שיצא לקלל את דוד בן קיש שהקיש על דלתי רחמים ונפתחו לו. ר' שמעון אומר בא וראה חכמתו של מרדכי שהיה יודע בשבעים לשון והיה מרדכי בלשן והיה יושע בשער המלך לראות שלא תטמא אסתר ונערותיה בכל מאכל אסור וכו'.

(פרקי דרבי אלעזר פרק נ')

בספר דברי אמונה בשם הרה"ח ר' יואל אשכנזי זצ"ל, הנה איש אחד מיאס בא אל כבוד הגה"ק שר שלום מבעלזא זי"ע, ואמר למשמשי הרה"ק שצריך ליכנס פנימה בדבר נחוץ מאוד. כשנכנס לקודש פנימה, אמר לו הרה"ק זי"ע: פתח פיה ותעיד. פתח פיו ואמר: אני מעיד שתברי ירא ליקח הרפואה מחמת שהי' בה חשש חמץ, אלא מכיון שהי' פיקוח נפש הכרחתיו ליקח הרפואה. אמר לו הרב ז"ל: תוכל לילך לשלום.

כשיצא מהרב ז"ל, שאלו אותו מה הי' המעשה, וסיפר שאברך חברו וידידו הי' חולה, והוצרך ליקח סם רפואה, אלא כיון שהי' בו חשש חמץ, לא רצה לקחתו, ואני הכרחתיו ליקח אותו. וכשמת ועלתה נשמתו לפני בי"ד של

מעלה רצו לדון אותו על מה שלקח הרפואה שהי' בה חשש חמץ, השיב שהוא לא רצה ליקח רק חבירו הכריחו. אמרו שם שחבירו יבוא לעולם האמת להעיד שלקחת הסם שלא ברצונך רק מחמת הכרחתו, ובא בלילה בחלומו אליו וביקש ממנו היות ואנשים אחים אנחנו, לכך במטותא מינך שתבוא להעיד עלי. ובבוקר וירא והנה חלום, והסיחו מדעתו באמרו "חלומות שוא ידברון". ובלילה השני והנה עוד הפעם בא כדאתמול, וכך הי' כמה לילות. והלך אל ר' משה טויבש ז"ל בעל קרני ראם, וסיפר שכבר כמה לילות הוא בא וחוזר ובא וטענתו בפיו שאבוא להעיד בעולם העליון, ע"כ תנה לי עצה נכונה. והשיב לו, שבאם יבוא עוד הפעם תאמר לו שעפ"י דין תורה התובע הולך אחר הנתבע, לכן יבוא הוא אל בעל קרני ראם, ובכאן יעיד עליו. וכך הוה. כשבא אליו אמר לו כמו שצוהו, בא לו הנפטר עוד הפעם בחזרה ואמר היות שאדמו"ר מבעלזא זי"ע הוא חד מבי דינא של מעלה, לכן תוכל לילך אצלו ושם תעיד. ולכן בא לכאן אל הרב מבעלזא, זי"ע ועכ"י.

א.

V V V

מעשה נורא שסיפר הרה"ק ר' חיים מקאסוב זצ"ל מאחד שהי' צריך להתגלגל שוב בעולם הזה עבור שינק מנכרית שנתיים הראשונות מחייו

מובא בספר ספורי חסידים, שהרב הקדוש ר' חיים מקאסוב זצ"ל סיפר מעשה נורא: פעם אחת באה אשה אחת לפני הבעש"ט זי"ע ובכתה לפניו היות שהיא לי"ע חשוכת בנים, שיברך אותה שתלד בן זכר. והבטיח לה הבעש"ט זי"ע שבזו השנה תפקד בבן זכר. וכן הי' לתשעה חדשים ילדה בן זכר, ילד

נחמד למראה וטוב תואר שאין דוגמתו. לסוף שנתים נסעה אתו אל הבעש"ט זי"ע שיברך אותו, וכשבאה להבעש"ט לקח את הילד בידיו וחיבקו ונשקו ואח"כ נסעה לביתה וכשבאתה לבית נפטר הילד ל"ע. האשה צעקה מרה ובכתה מאין הפוגות על פטירת הילד, ונסעה להבעש"ט וזעקה על פטירת הילד. ויען לה הבעש"ט: אל תצטערי על פטירת הילד, והמעשה כך היי: מעשה במלך שלא היו לו בנים, ויתיעץ עם יועציו בענין זה. ויאמרו לו רק היהודים יכולים לעזור לך בזה לפעול עבורך ישועה. ויתן צו ליהודים שיתפללו להי שיהי לו בן, ואם לא יולד לו בן בשנה זו, בל יראו ובל ימצאו במדינתו ויגרש אותם מארצו אנשים נשים וטף, ויתאספו כל היהודים בחרדה גדולה בבית הכנסת ויבכו ויצעקו במר נפש. והנה נשמה גדולה בשמים ששמעה צעקת בני ישראל, השטתחה לפני הקב"ה שהיא רוצה להיות בן להמלך למען הציל את היהודים מן הגזירה. בקשת הנשמה נתקבלה ובאותה שנה נפקדה המלכה בבן זכר נפלא. בהגמל הילד התחילו לחנכו בלימודים, כי היי מוחו נפלא וחריף. ויגדל הילד בלימוד ובכל מיני חכמות. ויקרא המלך כומר אחד מהכומרים ויורהו לקחת את הילד ולחנכו בלימודים. ויען הכומר שהוא מסכים להוראת המלך כמובן, אבל תנאי התנה: מכיון שבכל יום הוא עולה לשמים, הנה אז לא יכנס הילד אליו. ויסכים המלך על דבריו, ויקח הכומר את הילד וילמדהו כל מיני חכמות. פעם אחת נכנס אליו הילד בעת שהי הכומר מתבודד, וירא והנה הוא לבוש טלית ותפילין ומתפלל. וישאל הילד: מה זאת? ויען הכומר ויאמר: מכיון שגילית סודי אגלה לך את האמת. דע לך כי יהודי אני ורוב שנותי עברו עלי כך. לומד אני גמרא ומתפלל, והלימוד הוא מתוק מדבש. רק אבקשך על נפשי שלא תגלה חלילה דבר זה לשום ילוד אשה, כי באם ח"ו יודע למלך בטח ידונו אותי למיתה. ויבטיח הכומר לבן המלך שילמוד אתו בכל יום גמרא וספרי קודש של היהודים. ושמח מאוד לב הילד

ללימודים אלה ואמר להכומר שהוא רוצה להתגייר, ויבקש ממנו עצה איך להביא הדבר לפועל. ויאמר לו הכומר שיבקש מאביו, היות שהוא רוצה ללמוד דרכי המדינה, לכן יתן לו רשות לנסוע לכל מקומות המדינה להתוודע עם השרים והמושלים, ואביו המלך נתן לו רשות על זה. ויברח בן המלך למדינה אחרת ובא אל היהודים. ושם הלך אל הרב ונתגייר ונעשה אחד מהצדיקים. כאשר פטר בן המלך ובא לפני הבית דין של מעלה, לא מצאו בו שום נדנוד חטא, כי היתה נשמתו קדושה, ודנו אותו לגן עדן. ויבא מקטרג אחד ויאמר שיש לו ללמד חובה אחת עליו במה שינק מנכרית שנתים הראשונות מחייו. ואף שהי' זה מאונס, אבל גם זה דורש תיקון. ויצא פסק הדין שצריך להתגלגל שוב בעולם הזה ולהולד אצל בת ישראל ולינק ממנה שתי שנים ובזה יתקן הפגם הנ"ל. וסיים הבעש"ט להאשה: ועכשיו מה איכפת לך שילדת נשמה גדולה וקדושה זו, את צריכה לשמוח שנפל בחלקך דבר גדול כזה (נפש ישעי' ע' ע"ד).

ואמרתי בזה עפ"י עובדא שהי' באיש אחד שהיו לו קשרי מסחר עם אדונים בעלי אחוזות, ובחווה"מ פסח הי' אצל אדון אחד בעניני מסחר, ואירע לו מקרה רע רח"ל דאותו האדון כיבדו בכוס שכר, והיהודי, ששכח שפסח היום, שתה השכר.

אח"כ כשנזכר בא אל הגאון ר' יוסף שאול נתנזון זצ"ל אב"ד לבוב, בעמח"ס שואל ומשיב, לקבל תשובה על זה. הגאון בעל שואל ומשיב שלחו להרה"ק מוה"ר יהושע זצ"ל מבעלזא, וציוה עליו שבשובו מבעלזא יבא אצלו עם תשובת הרה"ק מבעלזא. ויהי כאשר סיפר האיש למהר"י מבעלזא מה שאירע לו, וביקש תשובה על מעשהו, הורה לו הרה"ק מבעלזא שיסע מביתו לארה"ק.

כששמע הגאון בעל שואל ומשיב את תשובת הרה"ק מהר"י, אמר שהיה רוצה לדעת מקור ענין זה שציוה עליו לנסוע לארה"ק. ואמר הרה"ק מבעלזא שהמקור לדבר זה הוא ממדרש איכה: **גלתה יהודה מעוני שאכלו חמץ בפסח. מבואר דעונש אכילת חמץ בפסח הוא גלות.** ואם אדם צריך כבר לגלות מביתו למקום אחר, מוטב כבר שיסע לארה"ק.

אח"כ אמר הגאון מהרי"ש זצ"ל: ראו איך שיש לצדיקים עינים פקוחות ומאירות בתורה, דהטעם שעל תיבת ונכרתה (שמות י"ב, י"ט) האמור גבי אוכל חמץ הוא גרשיים, מה שאין כן בשאר מקומות דכתיב בהו נמי ונכרתה, אין הטעם גרשיים, **לרמז דהתיקון של עון חמץ בפסח הוא גלות,** ע"כ.

- יב -

ורואים אנו בזמנים הללו שהרבה אנשים מאנשי שלומינו בארה"ק ובתפוצות הגולה, צריכים לנדד למרחקים למשך שבועות או לחדשים לקבץ כסף עבור מטרות שונות, וטעמא מיבעיא מדוע אי צריך לנדד למרחקים כדי למצוא את לחמו, והלא הקב"ה הוא זן ומפרנס לכל, ויכול להזמין להם פרנסתם גם במקומות מושבותיהם. אך אחר שהרה"ק מבעלזא והגאון בעל שואל ומשיב גילו לנו הסוד הזה, דמי שנכשל באיסור חמץ כתיב בו טעם גרשיים, שצריך לנדד מביתו בגלות, אפשר דאנשים אלו נכשלו בעוה"ר בחשש של איסור חמץ אף במצות שאכלו, ע"כ צריכים לגלות מביתם ולמצוא טרף לחמם במרחקים.

וצריכים אנשים אלו ללמוד מזה מוסר השכל שכל עיקר הטעם שהולכים כ"כ הרבה בגלות הוא אולי משום שנכשלו באיסור חמץ רח"ל, ומהם ילמדו אנשים אחרים, שת"ל לא היו צריכים לנדוד למרחקים עד עתה, שידעו מכאן ולהבא ג"כ ליזהר מאוד בענין שמירת המצות, שיהיו באופן מהודר ביותר בלא שום חשש ופקפוק של איסור חמץ כלל.

והנה מובן מאליו דבני ישראל שאכלו מצות ביציאתם ממצרים, אשר התורה הקי מעידה על זה שהיו **עוגות מצות כי לא חמץ**, היו המצות האלו שמורים מן השמים שלא יהא בהם אפילו נדנוד וחשש של חמץ ח"ו.

מעשה מהגאון החתם סופר זי"ע

היה עובדא נוראה בימי החתם סופר זכרונו צדיק לברכה בנער אחד בן שבע שנים יתום מאד, אינו מבין מה שמדברים אליו, מדבר ואינו יודע בעצמו מה מדבר. כל מעשיו, רמיזותיו וקריצותיו מעידין ומגידין שהוא שוטה ודעתיה קלישתיה מאד. ואחר התייעצות עמוקה של הרופאים המומחים הציעו העצה היחידית שילך לבית חינוך לילדים כאלה, ובלי שום ספק יתעלה שם על כל פנים להגיע למעלת בעל אנושי לישא וליתן ולכלכל דבריו במשפט לטרופ טרף לו, אבל דא עקא כי בשום אופן בל ינתן להביא לו מאכלות כשרות וצריך לאכול נבילות וטריפות כשאר ילדי נכרים שבשם.

והניף ידו מרן רשכבה"ג מהר"ם סופר זצ"ל בכח תורתו להמציא היתר להנעלב הלזה וסיים דבריו כהאי לי שנא :

ומכל מקום העידו קדמונינו זכרונם לברכה שעל ידי מאכלות אסורות בנערות מטמטם הלב ומוליד לו טבע רע, עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו וכו'.

(שאלות ותשובות חתם סופר אורח חיים סימן פ"ג)

שער יראת שמים

אחר סעודת שחרית קובעין מדרש לקרות בנביאים ולדרוש בדברי אגדה (בית יוסף סימן ר"צ סעיף ב') והעיקר יהיה אז ללמד לרבים את חוקי האלקים ואת תורותיו, להורות הלכות שבת והאסור והמותר, גם להמשיך לב השומעים באגדה המצריכים את האדם ליראת שמים, וכדאיתא בילקוט ריש פרשת ויקהל, אמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה לך קהלות

גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת כו' להורות לישראל איסור והיתר וכו'.

(משנה ברורה סימן ר"צ ס"ק ו')

הענוה היא סולם לעלות לדרכי הקדוש ברוך הוא, שנאמר: ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו (תהלים כה, ט), וממנו יגיע להשיג יראת ה' ברוך הוא, שנאמר: עקב ענוה יראת ה' (משלי כב, ד), השכינה שורה על הענוים, שנאמר: אשכון ואת דכא ושפל רוח.

(ישעיה נז, טו. ארחות צדיקים שער הענוה)

מרגלא בפומא דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה¹, מענה רך וגו'.

(ברכות יז, א)

כתוב (דברים יד, כא): עשר תעשר וגו' למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים. צריך להבין במה גדול כוחו של מעשר שני לגרום יראת ה' לכל ימיו יותר משאר מצוות? אמנם זה מובן ששיבת ירושלים גרמה קדושה גדולה לאדם ויראת ה', המקדש וכליו, הכהנים והלויים (שמענו סיפור מעשה מהגר"א שמי שהיה סמוך לו קנה יראת ה' בנפשו), סנהדרי גדולה וקטנה ותלמידיהם, ועוד שאר תלמידי חכמים וצדיקים (יעוין תוספות בבא בתרא סו דיבור המתחיל כי מציון), כתוב בזוהר שמי שהסתכל בציץ או שהריח ריח הקטורת, נבר לבו לשוב אל ה'.

(ספר מנוחה וקדושה להגאון הקדוש רבי ישראל איסר, חלק שני סימן טז)

בנסיון העקדה כתיב וירא מרחוק כו', כי הקדוש ברוך הוא נסה אותנו במדת היראה, כי עיקר מדתו היה אהבה וקריבות כמו שנאמר המכסה אני, ועתה היה מרחוק, בבחינת היראה, לכן נאמר ירא אלקים אתה, וכמו כן ה' יראה וכו', שבא עתה

---

(1) ערום ביראה, להערים בכל מיני ערמה ליראת בוראו (רש"י שם).

למדת היראה, לכן לא ייחס הנסיון ליצחק, כי זה היה מדתו ואין זה נסיון, כי בודאי היה כל אחד מדה שלו בשלמות, אבל עיקר הנסיון בבחינה אחרת כנזכר לעיל.

(שפת אמת וירא)

וכשמרגיז יצר טוב על יצר הרע ובא לכלל יראה, מקיים כמה מצוות, כי היראה נתכפלה בתורה נ"ב פעמים, ולכן גם השמיעה נתכפלה בתורה נ"ב פעמים, כי הם בחינה אחת היראה והשמיעה, כמו שכתוב אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה (איוב כח, כב), כי היראה היא מכח השמיעה כנודע וכו'.

(מעלות התורה לרבנו אברהם... אחי הגר"א דף מא, א)

כי היראה מביאה לידי הליכה בדרכי ה' ולאהבה ולדבקות ולכל המצוות, כמו שכתוב: הן יראת ה' היא חכמה (איוב כח, כח), וכתוב: עקב ענוה יראת ה', ועל ידי הענוה בא לידי יראת ה' ולידי תשובה, כמו שכתוב: או אז יכנע ללבם הערל.

(מעלות התורה לרבנו אברהם... אחי הגר"א דף מא, א)

אזהרות אחרות ראיתי לכתוב פה בענין מה שיתנהג האדם ביום והם קרובים אל עסק התורה בכל יום ויום, ואלו הן: טוב לאדם לדור בבית שיש בו חלונות פתוחות נגד הרקיע¹¹, כדי שתמיד בכל עת ורגע יגביה עיניו לשמים ויביט בנפלאותיו יתברך בבריאת שמים וארץ, וכענין מה שאמר דוד המלך עליו השלום: כי אראה שמך מעשה אצבעותיך וכו', וכיוצא בזה אמרו במדרש הנעלם על ענין נבוכדנצר הרשע שכתוב בו: עיני לשמיא נטלת ומגדעי עלי יתוב (דניאל ד, לא), וענין זה מחכים את האדם ומכניס יראת ה' וטהרה בלבו אם יתמיד וירגל עצמו בזה.

(שער המצוות פרשת ואתחנן, שער רוח הקודש דף יא, ב)

יסוד היראה ועמוד האהבה, דהיינו ליראה מפניו מחמת גדולתו ורוממותו שהוא רבון הכל, וכמו שכתוב (תהלים ח, ד): כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו', כי כאשר יתבונן אדם במעשי ה' הגדולים והנוראים, אזי תבוא עליו היראה, ומחמת יראה זו תבוא לו אהבה רבה אשר מים רבים לא יוכלו לכבותה וישתוקק תמיד לעבודתו, וזהו שאמר הכתוב (דברים ו, יג): את ה' אלקיך תירא, וכתוב (דברים ו, ד-ה): שמע ישראל וגו' ואהבת את ה', רצה לומר שהאהבה תהיה מחמת שהתבונן שהוא אחד בכל מיני אחדות, ועל ידי זה ואהבת בכל לבבך, דהיינו בגוף ובכל נפשך, מה שאין כן כשתהיה האהבה מחמת שהוא מיטיב לו שאין זו עבודה שלמה כי אז כאשר לא יטיב לו אזי חוזר מעבודתו. וכן אם תהיה היראה מחמת יראת העונש, אזי לפעמים כאשר תבוא אליו הרעה יחזור מעבודתו, כמו שכתוב (ישעיה ח, כא): והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלקיו, וכמו שכתוב ביונת אלם, על פסוק (יהושע כד) שאמרו ליהושע חלילה לנו מעזוב את ה' וגו' כי ה' אלקינו הוא המעלה אותנו וגו' ויאמר יהושע אל העם לא תוכלו לעבוד את ה', רצה לומר כיון שאתם עובדים רק מחמת התועלת המגיע לכם, כי אלקים קדושים הוא א-ל-קנא וגו', רצה לומר כי אז כאשר ירא לכם אז תחזרו מעבודתו, ולכן השיבו לו לא כי את ה' נעבוד, רצה לומר בלא שום תקות התועלת, וזהו שאמר השטן לה' על איוב (איוב א, ט): החנם ירא את ה', רצה לומר כי איננו ירא מחמת רוממותך רק מחמת כי אתה שכת בעדו וגו', רצה לומר מחמת יראת העונש, ואולם גע בעצמו וגו', וזהו שאמרה אשת איוב לאיוב (שם ב, ט): עודך מחזיק בתמתך ברך אלקים ומת, רצה לומר כי סברה שעבודתו רק מיראת העונש וכיון שכבר באו לך היסורים הגדולים האלה ואם כן למה תעבוד, ולכן ברך אלקים ואולי יענוש אותך יותר עד שתמות. ועל זה ענה (שם י) הגם את הטוב נקבל מאת האלקים ואת הרע לא נקבל, וזהו שאמר אנטיגנוס (אבות פרק ג' משנה

ג'): אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, כי אז כשתפסק הטובה לא יעבוד עוד, אלא על מנת שלא לקבל פרס ואף על פי כן ויהי מורא שמים עליכם, דהיינו מחמת גדולתו, כמו שכתוב כי אראה שמיד וגוי. ואמנם אכן יתמי דיתמי הלואי שנעבוד מחמת יראת העונש וכמאמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו (ברכות כח) הלואי שיהיה מורא שמים עליכם כמורא של בשר ודם, כי מה שהמלך מואס לאעכול הוא מעדנים לעני, ולכן אף שגדולי צדיקים מאסו ביראת העונש הלואי שנשיג יראה זו ותהיה מעדנים לנפשנו.

(בית אברהם לבעל החיי אדם)

וענין יראה כבר אמרו שנחלקת לשני יראות, יראה בעולם הזה מחמת שיקרה לו הזק בגופו וממונו, זה לא נאות כלל, ויראה מחמת ענשין וגיהנם, זו היא היראה שהתרה לאדם להיות, כי גם זה בכללא מונה, להאמין בכלל השארות נפש וכי יש גמול ועונש וחשבון בשאול, להוציא מלב אפיקורסים הכופרים בעולם הגמול ועונש, ואם כן אמונה זו מחשיבה ליראה הזאת להיותו בכלל עובד ה', וזהו (בראשית טו, ו): והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, כי מצדקת ה' שגמל טוב להיראים מחמת שכר ועונש בעולם הבא בשביל אמונה.

(יערות דבש חלק א' דרוש י')

ודקדק לומר יראי אלקים, שצריכין להיות יראים יראת העונש, כי יש לך לדעת כי הירא בבחינת שם הוי"ה לצד שהיה בדעתו כי ה' רחום וחנון, לפעמים יחטא ויסמוך על רחמיו כי יאריך אפו וכדומה, אבל יראת העונש תרעיד המשכיל, וכמו שתמצא שכל גדולי עולם יראים מדקדוקי המשפט, הגם כי יודעים שמעשיהם ישרים ונכונים, וצא ולמד ממאמר חכמינו (חגיגה ד') שאמרו במעשה בעלת אוב כשעלה שמואל (וזה לשון הגמרא שם: ומה שמואל הנביא היה מתירא מן הדין אנו על אחת כמה וכמה וכו'), והביא עמו משה רבינו עליו השלום,

יעוין שם דבריהם, ואשר על כן אמר יראי אלקים, כי צריכין להיות בגדר יראה מדקדוקי המשפט באין רחמים.

(אור החיים שמות, יתרו יח, כא)

פרש הגר"א בסוף ספר שנות אליהו מאמרם באבות ריש פרק ג' דין וחשבון, שדין הוא על עבירה שעשה, וחשבון הוא מה שהיה יכול לעשות מצוה, וברור כי אין דנין רק על אותו אופן שעשה העבירה אם עשה עבירה בפיו יחשב לו מה שלא עשה מצוה בפיו, ואם כן נחזי למשל אם חטא במעשה הלוא מחשבין לו מה שהיה יכול לעשות מצוה על ידי מעשה, ואין לו עונש רק על העדר המעשה, אבל במחשבה שחשב בעבירה מחשבין לו מה שהיה יכול להרהר במצוה ולחשוב במצוה, ומחשבה של מצוה מצטרפת למעשה, אם כן אז היה לו שכר כמחשבה ומעשה, נמצא בהעדרו נעדר ממנו מחשבה ומעשה, אם כן לפי זה עונש החשבון הוא גדול על המחשבה יותר מן על המעשה, וזה שאמרו הרהורי עבירה קשין מעבירה, היינו לענין עונש החשבון (ודו"ק).

משך חכמה להגאון רבנו מאיר שמחה, פרשת וירא)

כי את כל מעשה האלקים יבא במשפט על כל נעלם^{III}, עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו, מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כנה בפני חבירו ונמאס בה ושמואל אמר זה הרק בפני חבירו ונמאס (חגיגה ה, א), ואף על כל הנעלמות ממנו שעשה שוגג הוא מביאו במשפט, אפילו דבר מועט במשמע.

(רש"י שם)

||| | על כל נעלם, עבד שרבו שוקל בו, כי האדם נדון גם על השוגג שהוא קרוב למזיד, כדאמרין בעלמא. אי נמי כגון ששוגג בשבת בהעלם מלאכות, שלא ידע שזו המלאכה אסורה, דנדון על כך, דהוה ליה ללמוד ולא למד (מהרש"א שם).

אני הכותב שנת הש"ל בחודש אלול בא לי בחלום הלילה נפש מאותו עולם אחר פטירתו כמו שלשה חדשים, והייתי מכיר בו שהיה מת והייתי שואל לו על עניני אותו העולם, והיה אומר לי עניני חיבוט הקבר בארוכה, ואחר כך היה אומר לי שדנים באותו עולם ומענישים על דקדוק הדברים ביותר ממה שאדם יחשוב בדעתו, והנשארים ישמעו וייראו.

(ראשית חכמה, שער היראה פרק י"ב)

את ה' אלקיך תירא וגו', כבר כתבנו לעיל שהיראה הזאת היא יראת שכר ועונש והיינו דכתיב אותו תעבוד, שעל ידי יראת עונש שהוא כעובד את עצמו יזכו ליראה עליונה שהיא עבודת ה' בעוצם נוראותיו, כמו שאמר הכתוב (תהלים ב, יא): עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה, שהפרש הוא כי העבד שעובד בשביל שכרו מתעצם הוא בשעת עבודתו בשביל שישמח לאחר זמן, אבל העבד מחמת הכרת גודל מוראו, הוא שמח בשעת עבודתו, כי עבודתו כלולה מיראת ה' ומשמחתו, וזה שנאמר וגילו ברעדה, ועאמרו חכמינו זכרונם לברכה במקום גילה שם תהא רעדה, והיינו דכתיב אותו תעבוד, דהיינו שעל ידי יראת העונש, שהיא המצוה המסורה בדי אדם, כמו שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, על ידי זה יזכה ליראה העליונה, וזה שאמר הנביא (ירמיה ח, כב) האותי לא תיראו אם מפני לא תחילו, פירוש פני הוא העונש, כמו דכתיב (ויקרא כ, ה): ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו, וזה שנאמר האותי לא תיראו, אם אין לכם יראה עליונה היה לכם להיות יראת עונש המצוה לכם.

(פנים יפות לבעל הפלאה, פרשת עקב)

חטא הלשון עולה על כולן, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא וכו' ולשון הרע כנגד כולם, ומה לי להאריך בזה העון החמור מכל העבירות. כל עמל אדם לפיהו, אמרו חכמינו זכרונם לברכה שכל מצותיו ותורתו של אדם אינו מספיק למה

שמוציא מפיו, מה אמנתו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם וידביק שפתותיו כשתי רחיים וכל כף הקלע הכל בהבל פיו של דברים בטלים, ועל כל דבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו, וכל זה בדברים יתירים אבל בדברים האסורים כגון לשון הרע ושבועות וליצנות ומחלוקות וקללות ובפרט בבית הכנסת ושבת ויום טוב, על אלו צריך לירד לשאול למטה הרבה מאד, ואי אפשר לשער גודל היסורים והצרות שסובל בשביל דיבור אחד, ולא נאבד אפילו דיבור אחד שלא נכתב, ועד יום מותו צריך האדם להתיסר ולא בתעניתים וסגופים רק ברסן פיו ותאותו, וזהו התשובה, וזהו כל פרי העולם הבא, כמו שנאמר כי נר מצוה וגו', אבל ודרך חיים תוכחות מוסר, וזהו יותר טוב מכל התעניתים והסגופים שבעולם, וכל רגע ורגע שאדם חוסס פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שעאין מלאך ובריה יכולים לשער, ואמר הכתוב מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע וגו', ובזה יכופר לו כל עון ונצול משאול תחתית, כמו שנאמר ושמר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, מות וחיים ביד לשון, אוי למי שממית עצמו בשבל דבור אחד, ומה יתרון לבעל הלשון ולכל יש רפואה חוץ מן הלשון.

(אגרת הגר"א)

מצוה ה'. ליראה את ה' הנכבד והנורא, שנאמר את ד' אלקיך תירא (דברים י, כ), הדרך לקנות מצוה זו הדרך בעצמו שכתבנו במצות אהבה, וכן כלל אותם הרב זכרונו לברכה, אבל צריך שתדע שיש שני מיני יראה העובד מחמת יראת עונש גופו או מיראת עונש נפשו או כדי שיחיו בניו, עבודה היא אבל אינה שלמה. ויש יראה שהיא שלמה כגון היראה מה' בהכירו עוצם גדולתו ומעשיו הנפלאים וחסדיו הנוראים, ועבודה כזו במדרגת האהבה היא, וכבר האריכו בזה הראשונים זכרונם לברכה. ואם תאמר אימתי עובר על עשה זו, תשובתך, בשעה שעובר עבירה בשאט נפש ולא שת לבו לשוב בתשובה מחמת

יראת עונש, באותה שעה עובר על מצות עשה זו שהרי לא ירא מאלקיו, ואם עשה תשובה אפילו שב מיראת עונש הרי זה קיים מצות עשה זו, ואף על פי שאינה עבודה שלמה מכל מקום קיים עשה זו ודעהו. ועל דרך הסוד העובד מאהבה דבק במדה הנקראת אהבה, כמה דאת אמר אהבת עולם אהבתיך, והעובד מיראה דבק במדה הנקראת יראה, כמה דאת אמר את ד' אלקיך תירא, כי העובד מירא הירא ממנה ומענשה בזה ובבא, וזהו שאמרו גדול העובד מאהבה מעובד מיראה, אבל העובד מיראתו שלא לעבור על דברי קונו לא מחמת פחד עונש אלא מחמת גודל ועוצם מעלת המצוה יתברך, הוא נדבק למעלה בסוד ראשית חכמה יראת ה'.

ובפסוק נכללו שלש יראות: את ה' תירא, היא היראה העליונה אשר מדרגתה כמדרגת האהבה, ולכן הוא של רחמים א-ל גדול ונורא. את אלקיך תירא מחמת עונש, והדין את לרבות תלמידי חכמים ולא רצה לכתוב יראת תלמידי חכמים בהדיא שלא להשוות עבד לקונו, ובכלל מצוה זו שלא יוציא שם שמים לבטלה ושלא להזכיר את ד' אלא בכנויו ושלא ירוק על המכה, וגם מצוה זו היא עיקר ויסוד גדול בקיום התורה והמצוות כמצות האהבה. ויראה מי שכתב וזה לשונו: וראה כמה רמז ענין גדול בזה שאמר "את לרבות כת"ר עליון, ה' רומז לצורה העליונה למדת רחמים. אלקיך למדת הדין כנגד קדוש קדוש קדוש כנגד אלו ג' מדות בא להודיענו יתברך שנירא בשוה למדת רחמים כמו למדת הדין, ונחשוב בלבנו עיקר האמת שהיא דבר אחד בד', עד כאן, ומה שכתבנו להשוות שתי המדות ביראה נכון הוא, אבל מלת א"ת שרומז בכ"ע לא ראינו בכל ספרי העבודה אלא שרומז באחרונה, כמה דאת אמר ואת תדבר אלינו. ואם קבלה נקבל וקרוב אצלי שכון שלמה המלך להשוות היראה בין ב' המדות, שכתב ירא את ד' בני ומלך, וכבר ידעת שהמדה האחרונה הוא לך עולם הפרוד, כמה דאת אמר ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, ועם שונים

אל תתערב, עם אותם שמשנים סדר זה אלא יראים ממדת הדין לבד, אל תתערב ואל יהי חלקך עמהם... ובכלל מצוה זו שלא לירא משום מלאך ולא משום גלגל ולא משום כוח בעולם זולת מה' יתברך לבדו כי הוא נותן כוח לכל הנבראים לפעול פעולתם, והירא מאחד מאלו מורה שיש שתי רשויות, וזה היה טעותו של אלישע אחר רחמנא לצלן.

ועל היראה שהיא על הדרך שכתבתי אמר הכתוב ראשית חכמה יראת ה', ובהיות שמצוה זו תליא לעילא, אמר הכתוב את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד, כי אחר שתגיע למדרגה זו אותו תעבוד ודאי, וכתוב ויראת מאלקיך אני ד', ולא כתיב ויראת ממני, והבן זה מאוד, נמצאת למד כי מדרגה זו למעלה ממדרגת האהבה, ודעהו.

(טעמי המצוות לרדב"ז, מצוה ה')

יראת חטא

ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, שהנבראים לא נבראו אך לירא את ה', כי איך יחטא האדם אם יחשוב לפני מי עתיד ליתן דין וחשבון, ויותר על הפורענות,, והנסיון שיהיה לו על חטאיו, כי יתבייש בושתי גדול, משל למלך שנכנס אדם לפניו, אם ימצאהו מרמה במעשיו או משקר דבריו הלוא יתבייש בושתי גדול, על אחת כמה וכמה לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, גם כי בהתבייש הנפש אחר שנתפרדה מן הגוף הבושת ההיא גדולה מהבושת בעודנה שמה, כי הטבע הגוף משכת, וכי יעשה האיש דבר כעור ויתבייש עליו מבני אדם לשנה או לשנתים ישכח הדבר וילך הבושה מעליו, וגם כי לא ישכח מלבו יהיה הדבר ישן נושן והוסרה קצת הבושה, כי טבע השכחה שבגוף מתערב עם טבע הנפש, וכי אינו יכול להתגבר עליו לשכוח הדבר לגמרי על כל פנים יתגבר עליו להתיישן הדבר שהוא קצת השכחה שמסיר רוב הבושה, אך בהיות הנפש לבדה אין שכחה לפנייה כי כולה ברה וזכה ואין

שום טבע מהגשמים בתוכה, וכשמתבישת לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, לעולם ולעולמי עד תעמוד בבושה באותה שעה שהיתה עומדת לפניו, וכמו הפעם ההוא תעמוד מבושת לעולם, וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה, לכן על כל פנים המעלה על לבו דברים אלו לא יבוא לידי עבירה.

(רבנו יונה באבות, פרק שלישי, משנה א')

אך יראת החטא היא בכל עת ובכל שעה, שהנה בכל רגע הוא ירא פן יכשל ויעשה דבר או חצי דבר שיהיה נגד כבוד שמו יתברך, ועל כן נקראת יראת חטא כי עיקרה יראה מן החטא, שלא יכנס ויתערב במעשיו מחמת פשיעה והתרשלות או מחמת העלם, יהיה באיזה דרך שיהיה. והנה על זה נאמר (משלי כח, יד): אשרי אדם מפחד תמיד, ופרשו זכרונם לברכה (ברכות ס, א) ההוא בדברי תורה כתיב, כי אפילו בשעה שאינו רואה המכשול לנגד עיניו צריך שיהי לבו חרד בקרבו פן טמון הוא לרגליו והוא לא נשמר. ועל יראה זאת אמר משה רבנו עליו השלום (שמות כ, יז): ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, כי זה עיקר היראה שיהיה האדם ירא ומזדעזע תמיד עד שלא תסור יראה זו ממנו, וישעיהו אמר בנבואתו (ישעיה סו, ב): ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי, ודוד המלך השתבח בזה ואמר (תהלים קסא): שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי.

(מסלת ישרים, פרק כ"ד, בבאור יראת חטא)

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדימתו ומוליכתו לפניו לעולם הבא, שנאמר והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו ומוליכתו ליום הדין, שנאמר ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו.

(סוטה ג, ב)

ואין מידי מציל, אין האבות מצילין את הבנים, לא אברהם מציל את ישמעאל, יקרה היא הנפש הזו כשאדם חוטא אין לה תשלומין, שנאמר ולא יתן לאלקים כפרו.

(ספרי פרק א')

אם אתה רוצה להרחיק את החטא צא וחשוב ועיין בסופו, אם הרעות מעט יהא בעיניך הרבה, ואמור אוי לי כי חטאתי, אוי לי כי בא מכשול על ידי, הרחק מן החטא הקט שמא יביאך לחטא חמור.

(אבות דרבי נתן)

נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן, אמר ר"א הנפש מגדת כל דבר שאדם עושה, משל לאחד שהיה נשוי בתו של שר, אמר לו השר כך עשית לבתי, שאל לבני הפלטין מי הגיד זה הדבר, אמרו לו שוטה בתו אתה נשוי בתו מגדת לו, כך הנשמה מגדת מה שאדם עושה.

(פסיקתא)

כל העושה עבירה בשוגג נפתח לו פתח שיחטא אפילו במזיד, וישמח האדם במצוה שבאה לידו על מצוות הרבה שעתידין לבוא לידו, לפיכך אם חטא בשוגג אין סימן יפה לו, החוטא במזיד על אחת כמה וכמה.

(מדרש תנחומא פרשת ויקרא)

בעי ליה לבר נש למדחל תדיר ולצלאה קמי קודשא בריך הוא בצלותא כו' (צריך האדם לירא תמיד על חטאיו ולהתפלל תמיד לפני הקדוש ברוך הוא).

(זוהר חלק א' קס"ח)

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי, אשרי מי שישים כל דבריו וכל דרכיו לשמים, לעולם יהיו עיניך ולבך אצל בוראך כדי שתנצל מכל מיני חטא ועון, לעולם יהא פחד יוצרך עליך ואימתו על לבך ובראשך ונגד עיניך ואל תסירם מעיניך אפילו רגע אחד, לעולם אל יליזו מעיניך יום המיתה ויום הקבר ויום הדין הגדול כאילו אתה רואה אותנו וכאילו אתה עומד בו

וכאילו אתה נכנס לדין, כדי שלא יעלו על לבך דברי הרהורים של חטא, שכל איבריך מעידין בך, ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, בכל יום הוי אומר אוי לי שהלך היום ולא עשיתי בו צדקה עם תלמוד (תלמיד חכם), שכל יום שהולך אינו חוזר לך.

(שערי קדושה לרבנו חיים ויטל, חלק ב', שער ב')

אמר רבי יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ אדום רגלי (קידושין לא, א), והעובר בסתר אומר אין המקום כאן לפיכך הוא נסתר לומר אין יודע, נמצא כדוחק רגליו ומקצרו לומר אין כאן.

(רש"י שם)

כל העובר עבירה בסתר וכו', דכיון דמתבייש מבני אדם לעבור בפרהסיא ועובר בסתר דומה לו כאילו אין שם השכינה שרואה בסתר, והרי הוא דוחק בזה רגלי השכינה, כאילו אין רגלי השכינה על הארץ, והכתוב מעיד והארץ הדום רגלי, ולזה נסמך מאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיהלך ארבע אמות כו', שיעורו של אדם בכל מקום ארבע אמות, וזה שהולך אותן ארבע אמות בקומה זקופה ודומה לו כאילו הם שלו ממש ואין מקום לשכינה שם, והכתוב אמר מלא כל הארץ וגו', וקל להבין.

(מהרש"א שם)

צריך לפנות לבו בכל יום קודם הלימוד ואחריו מעפוש הדעות והמדות ביראת חטא ומעשים טובים.

(אבן שלמה לגר"א, פרק ס"ו סעיף קטן י"א)

דבר אחר ואלה המשפטים, דוד אמר (תהלים יט): יראת ה' טהורה עומדת לעד, מהו כך, אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום, משל לאדם שאמר לחברו יש לי אלף מדות של תבואה, יש לי אלף מדות של שמן ואלף של יין, אמר לו חבירו יש לך אפותיקאות

(פירוש כלים) ליתן אותן בהם, אם יש לך כן הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום. כך אדם שונה הכל, אמרו לו אם יש לך יראת חטא הכל שלך, שנאמר (ישעיה לג): והיה אמונת עתך וגוי יראת ה' היא אוצרו, לכך נאמר יראת ה' טהורה, והנביא צווח ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

(מדרש רבה פרשת משפטים פרשה ל' י"ד)

וענין יראת חטא פרש רבנו נסים עליוה שלום (הגהות הר"ן עבודה זרה כ, ב) בברייתא דרבי פנחס, זהירות מביאה לידי זריזות וכו', ואמר שם קדושה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי ענוה וכו', פרוש יראת חטא שהיראה מהחטא כירא מן האויב באופן שהיא מעלה נוספת באדם שתהיה היראה קבועה כל כך בלבו עד שירא מהחטא עצמו ונרחק ממנו רחוק, ונראה לי שיראת חטא הוא שירא לחטוא מפני גנות החטא בעצמו, כי איך יחטא בפני המלך שלפניו ויביא לפניו פסולת ועבירות, שהקליפה גרעון הנגרעת מן הקדושה, מלשון והייתי אני ובני שלמה חטאים.

(ראשית חכמה, שער היראה, פרק ג')

ראשונה צריך לירא שלא יבוא לידו שום חטא אפילו בשוגג, והטעם מפני היות הנפש הויה דקה ורוחנית, אצולה ממקום גבוה, כל דבר שיפגם האדם אפילו שוגג מחשיך הנפש, והוא כמשל השופך על בגדיו הלבנים והנקיים קתון של שמן או של דיו, אפילו שוגג, שהכתם מחשיך הבגד ההוא, ועל זה אמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ט, ח): בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר.

(ראשית חכמה, שער היראה, פרק ד')

כל בר נש דלא דחיל חטאה לית ליה רשו למיעל להאי פתחא דמהימנותא מלכות כו' (כל אדם שאינו ירא חטא אין לו רשות להכנס לפתח המלכות).

(זוהר חדש כי תשא נ"ו)

כמה אית ליה לבר נש לאזדהרא מחובוי דלא יחטא קמי קודשא בריך הוא, ואי יימא מאן יסהיד ביה הא אבנא ביתיה ואעי ביתיה יסהידו ביה (כמה צריך האדם להזהר שלא יחטא, ואם יאמר מי יעיד בו, הרי אבני ביתו וקורות ביתו יעידו בו).

(זוהר חלק ב' כ"ח)

בר נש כד איהו בהאי עלמא חטי וחשיב דערק מקמי מאריה ולא אשגח בההוא עלמא (אדם כשהוא בזה העולם הוא חוטא וחושב שהוא בורח מלפני הקדוש ברוך הוא ואינו משגיח בעולם ההוא).

(זוהר חלק ב' קצ"ט)

כל מאן דעבד על פקודי אורייתא כביכול פנים לעילא פנים לתתא פנים לגרמיה פנים לכל עלמין, מתל לאינון מפרישי ימא דשאטי בארבא קם חד שטיא בינייהו בעא לנקבא כו' (כל מי שחוטא פוגם למעלה פוגם למטה פוגם לעצמו פוגם לכל העולמות, משל לבני אדם המפליגים בספינה על הים קם שוטה אחד ביניהם ורוצה לנקב הספינה).

(זוהר חלק ג' קכ"ב)

כמה אית לן לבני נשא לאסתמרא מחובייהו מקמי קודשא בריך הוא, דהא לבתר דחטא בר נש רשים הוא חוביה לעילא ולא אתמחק בר בתוקפא דתיובתא סגיא (כמה יש להם לבני האדם להזהר מן החטא, כי לאחר שחוטא האדם עושה רושם למעלה ואינו נמחה כי אם בתשובה גדולה).

(זוהר חלק א' ע"ג)

שבעה דברים צוה רבנו הקדוש את בנו, שלשה על יראת חטא, וארבעה על דרך ארץ. על יראת חטא אמר לו אל תישן על מטתך עד שתקרא את שמע ותתפלל, ואל תכנס באחרונה לבית המדרש, ואל תשב לאכול בשבת עד שתגמור את הפרשה. ועל דרך ארץ אמר לו אל תחתוך בשר על ירך (שמא תחתוך ירך) ונמצאת מבזה את השולחן, ואל תסיח אחורי הכותל

מפני ששנו חכמים עינים להרים ואזנים לכותלים, אזנים לבית הכסא אזנים לדרך ארץ.

(אוצר מדרשים, פרקי רבנו הקדוש)

לעולם תהא מוראת שמים בלבו של אדם ויתבונן שאין דבר נעלם ממנו, כל העובר עבירה בסתר עד שידמה ויאמר אין ה' רואני, הרי הוא כאילו דוחה רגלי שכינה, רצה לומר שמציר בלבו העדר כבודו והשגחתו משם, והרי נאמר (זכריה ד, י): עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ, וכתוב (ישעיה סו, א): השמים כסאי והארץ הדום רגלי.

(המאירי קידושין לא, א)

אף על פי שהעבירה מגונה על כל פנים העובר עבירה בסתר הרי זה כאילו דוחק רגלי שכינה, רצה לומר כאילו שלל בשכלו מציאות השגחתו יתברך ממקום שעובר בו לומר אין ה' רואני.

(המאירי בבא קמא עט, ב)

תאנא, כל מי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא, שנאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו.

(מסכת כלה פרק שני)

קטנתי מכל החסדים וגוי' (בראשית לב, יב) יו"ד כפופה, אף על פי שנתברכתי בעשרה ברכות, ירא אני שמא יגרום לי החטא.

(בעל הטורים שם)

אברי הנשמה נתונים בתוך אברי הגוף ואם יעבור עבירה בעין להסתכל בדבר איסור יסתם עין הנשמה ונתכסה בקליפה ואינו רואה סודות התורה והספר לפניו, וכן האוזן, יתחרש אוזן הרוחני ולא ישמע הדברים רוחניים. וזה שנאמר אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם, לעצמכם, שלא תהיו כמו הצלם שעינים להם ולא יראו מז"ה.

(מדבר קדמות לרבנו החד"א אות ד')

עיקר כל המדות טובות הוא שיתנהג האדם בשפלות ובענוה וביראת חטא על פניו בתכלית האחרון בשלשת מדות הנזכרות, וגם יתרחק בתכלית האחרון מן הגאווה, והכעס, והקפידה,

וליצות, ולשון הרע, ואפילו אם יש לו סיבה גדולה להקפיד, לא יקפיד. גם יתרחק מן שיחה בטלה אף על פי שאינה חמורה כמו המדות החמשה הנזכרים, ולא יקפיד אפילו עם בני ביתו. (שער רוח הקודש דף יא, א)

פחד מעבירה

על הגר"א מספרים שבשבת נגע בשוגג באיזו קליפה, ומיד כשראה שנגע במוקצה התעלף ונפל. כשהתעורר מהתעלפותו וראה שוב את הקליפה התעלף שנית, רק לאחר שאשתו אכלה את הקליפה (כדי להראות לו שעל ידי הדחק אפשר לאכול קליפה זו) חזר לאיתנו, ושמעתי מאבי זכרונו לברכה ששמע מזקנים שהגר"א היה כה בריא וחזק שרופאים אמרו שלפי חוזק גופו היה יכול לחיות שלש מאות שנה, הוא כמעט לא אכל כמעט לא ישן, אבל היה אדם בריא, זה שנפל לארץ כשראה את הקליפה לא היה מתוך חולשת הגוף רק מפחד העבירה. האם יש לנו הרגשות כאלו כשאנו חוטאים חס ושלום? ברור לי שצדיקים אלה לא עברו הרבה עבירות, דאם לא כן לא היו יכולים לחיות זמן רב, שהרי בכל פעם שעברו עבירה אפילו עבירה קטנה היו מתעלפים.

כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא (אבות דרבי נתן פרק כח), שההגדות והמדרשים מלאים תוכחות מוסר ומשלים שמביאים לאדם ליראת חטא, ואדרבא התלמידי חכמים העוסקים בהלכות זמנין שגבה לבם, שסוברים שהם חכמים וחס ושלום יבואו לכלל גאווה והיצר הרע רודף אותם שעסקו יותר בתלמוד תורה, כמו שאיתא בסכה (נב), ולכן צריך שילמדו מוסר להתעורר ליראת ה' ולהכנעה, ואז תורתם רצויה.

(כסא רחמים לרבנו החיד"א שם)

אמר רבי הושעיא כל מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא אין בידו כלום, כל נגר שאין בידו ארגליא (כלי נגרות) שלו, אינו

נגר, למה שקפלויות (מפתחות) של תורה ביראת שמים, שנאמר (ישעיה לג): יראת ה' היא אוצרו.

(מדרש רבה שמות פרשה מ)

מי שהוא עשיר (רצה לומר במצוות) וחכם ובן דעת ואין בידו יראת חטא, אין בידו כלום.

(אגדת בראשית פרק ל"ג)

אם אין בידך יראת חטא אין בידך כלום.

(מדרש זוטא שיר השירים פ"א)

אין הקדוש ברוך הוא מבקש לא יופי ולא עשירות אלא יראת חטא.

(מדרש שוחר טוב פרק קי"ב)

אמר רבי יוחנן למדתי כל התורה כולה ולא למדתי שני דברים הללו עד עכשיו, מתן שכר מן הזקנה ויראת חטא מן הבתולה. מתן שכר מן הזקנה כיצד, פעם אחת מצאתי זקנה אחת בבית הכנסת שבאת מעיר לעיר להתפלל, ואמרת לה בתי לא היה בית הכנסת בעירך, ואמרה לי רבי באתי מעיר לעיר להתפלל לקבל שכר, ואתה אומר לי כך, הא למדנו מתן שכר מן הזקנה. יראת חטא מן הבתולה, כיצד, פעם אחת נכנסתי בבית הכנסת ומצאתי בתולה אחת שהיא עומדת בתפלה ואומרת גיהנם אני טובה ממך, אם רצוני שיבואו אצלי עשרה בני אדם ויאכלו וישתו עמי ואחר כך יעשו דבר זמה אני והם נכנסין אצלך, אלא אני טובה ממך שאני כופפת את יצרי וממלטת את עצמי ממך, הא למדנו יראת חטא מן הבתולה.

(פרק דרך ארץ פרק ב; סדר אליהו זוטא פרק יז)

יראת הרוממות

השני הוא יראת הרוממות, והיא שהאדם ירחק מן החטאים ולא יעשם מפני כבודו הגדול יתברך שמו, כי איך יקל או איך יערב לבו של בשר ודם שפל ונמאס לעשות דבר נגד רצונו של הבורא יתברך ויתעלה שמו? והנה זאת היראה אינה כל כך

קלה להשיג אותה, כי לא תולד אלא מתוך ידיעה והשכלה, להתבונן על רוממותו יתברך ועל פחיתותו של האדם, כל אלה דברים מתולדות השכל המבין ומשכיל, והיא היראה אשר שמנוה לחלק שני מאחד מחלקי החסידות אשר זכרנו, בה יבוש האדם ויחרד בעמדו לפני קונו להתפלל או לעבוד כל עבודה, היא היראה המשובחת שנשתבחו בה חסידי עולם, והיא מה שמשה מדבר ואומר (דברים כח, נח): ליראה את ה' הנכבד והנורא הזה את ה' אלקיך.

(מסלת ישרים, פרק כ"ד)

והנה היראה הזאת היא מטהרת את האדם מחשך חמריותו וגופניותו, ומשרה עליו השראת השכינה, וכפי שיעור היראה כן יהיה שיעור הטהרה וההשראה, ומי שמגיע להיות ירא ביראה זאת תמיד תהיה השכינה שורה עליו תמיד, ודבר זה נמצא בשלמות במשה רבינו עליו השלום, שאמרו עליו יראה לגבי משה מלתא זוטרתא היא (ברכות לג), וכן זכה להשראת השכינה בתמידות.

(דרך ה' לרמח"ל, חלק ד', פרק שלישי)

אמנם יראת ה' טהורה היא שיראה יראת הרוממות בגין דאיהו רב ושליט וכו', כי גדול ה' ולגדלתו ולשלמות מצותיו וידיעתו אין חקר ואין מספר ולא כל אדם זוכה ליראה זו אלא הכל לפי התעוררותו ולפי מעשיו של אדם, ולפי שקידת למודו בספרים המלמדין לאדם דעת ויראת ה'.

(פלא יועץ אות יראה)

ועל יראה זו הרוממות האמתית רמז לנו משה רבנו עליו השלום בתורה הקדושה במה שכתוב (שם י, יב): מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך, ועל זה רמזו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לג): אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא, שבשביל שגדלה השגתו ברוממותו וגדלותו של הבורא יתברך שמו ויתרומם יותר מכל ישראל כמעט לאין תכלית, כמו שכתוב (תהלים ח, ו): ותחסרהו מעט מאלקים, גלל כן

ממילא בא אליו היראה והבושה מהבורא יתברך ויתרומם, ובודאי אדם שהשיג יראה העקרית יראת הרוממות, רחוק הוא מלחטוא, כי תפול עליו אימה ופחד ובושה גדולה מה' יתעלה, כי יאמר בלבבו איך אעשה דבר שהוא נגד רצונו יתברך שמו ויתעלה שהוא רב ושליט כנזכר לעיל, ועל יראת הרוממות הזה, אמר הכתוב (שמות כ, יז): ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, ודי בזה הערה למשכיל.

(יסוד ושורש העבודה, שער א' פרק ג')

יראת ה' מוסר חכמה, כלומר יראת ה' מביא לידי מוסר וחכמה, כמו שכתב למעלה (א, ז) שאוילים חכמה ומוסר בזו, ועוד כמו שאמרו (אבות יח): אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה, יראת העונש מביאה לידי חכמה, וחכמה מביא לידי יראת הרוממות, וזהו **יראת ה' מוסר, זהו יראת העונש מביא לידי חכמה.**

(הגר"א במשלי טו, לג)

צריך לעשות המצוה ביראה גדולה, וכמו שכתבנו לעיל משם הזוהר הקדוש דבעי בר נש למעבד פקודא בדחילו ורחימו, ויצייר בדעתו אם מלך בשר ודם מצוהו לעשות שרות בפניו כיצד היה עושהו ביראה גדולה אימתה ופחד, וקל וחומר לקיים מצותיו יתברך אדון הכל לפניו, כי מלא כל הארץ כבודו, והעיקר הוא יראת הרוממות, וכתוב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, וכתוב את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל אדם, וכמה מעלות ליראת ה'.

(לב דוד לרבינו החיד"א אות י')

עוד תתפרש בי"ת של בראשית על דרך אמרם זכרונם לברכה (הקדמת תקוני זוהר ה') כי ב' לפני יראת ה' הם, האחת היא יראת העונש, והב' היא יראת הרוממות, וזו יראה פנימית ומעלה מהא', והוא שרמוז באות בי"ת ראשית, כי ב' יראות הכין ה' לקיום העולם, ורמז אופן שניהם, הא' רמזה בתיבת אלקים, כי היא יראת הדין בקומו למשפט, והב' רמזה באמרו

את השמים ואת הארץ, והוא על דרך אמרו כי אראה שמיך וגוי ואמרו זכרונם לברכה (זוהר בראשית א') כי יראת הרוממות תכנס בלב משכיל בהביטו בהתבוננות במעשה שמים וארץ, מה גדלו מעשי ה', תתלהב הנפש ויירא מגדולתו יתברך שמו.

(אור החיים בראשית א, ז)

הנה עיקר היראה היא יראת הרוממות, שצריך האדם לחשוב בעודו מתפלל או עושה מצוה כי לפני מלך מלכי המלכים הוא מתפלל או עושה המעשה ההוא, והוא מה שהזהיר התנא (ברכות כח, ב): וכשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל.

(מסלת ישרים פרק י"ט)

לעולם יהא אדם ערום ביראה לדעת ולהתבונן דבר מתוך דבר ולחדש המצאות ולעשות נחת רוח ליוצרו בכל הדרכים שאפשר להראות היות מכירים גודל רוממותו עלינו, אשר על כן כל מה שיתייחס לו יהיה נכבד עלינו כבוד גדול, וכיון שהוא יתברך בטובו הגדול אם כל שפלותנו רצה בענותו לחלק לנו כבוד, ולמסור לנו דברי קדושתו, לפחות בכל כוחנו נכבדו ונראה היקר אשר להם אצלנו, ונראה שזאת היא היראה האמתית שהיא יראת הרוממות שזכרנו, שבה תלוי הכבוד המקתרב אל חבוב האהבה.

(מסלת ישרים פרק י"ט)

דהנה ידוע מכל ספרי קודש שאין לאדם לירא משום דבר רק מפני ה' בורא כל העולמים, וממילא כשהאדם ירא מה' אינו מתירא משום דבר המפחיד, כי כל מיני יראות הנמצאים בעולם המה כדי לעורר עצמו ליראת ה' הרוממות, וממילא כשיש לאדם יראת רוממות מה' יתברך אינו מפחד משום דבר בעולם, כי אי אפשר לשום דבר המפחיד לשלוט באדם הירא מה' יתברך, וגם זאת ידוע שמי שיש לו תמיד מורא שמים עליו, ממשיך על עצמו קדושת אלהותו יתברך ובא לדבקות גדול בה' יתברך שכמעט בטל מן המציאות ואינו רואה ואינו

שכר כשרות - יראת שמים ועונש כז

שומע שום דבר מפחיד בעולם, כי הוא דבוק באין, דהיינו באין סוף ברוך הוא הנקרא בזוהר הקדוש מדת אין, ומשם ממשיך קדושה גדולה, והיינו מאין יבוא עזרי.

(מאור ושמש, בשלח עמוד קפ"ז)

כל מאן דאיהו דחיל חטאה אקרי אדם כו' (כל מי שהוא ירא חטא נקרא אדם).

(זוהר חלק ג' קמ"ה)

ביותר יוכל האדם לראות רוממות אל בהביטו השמים ורואה הכוכבים במסילותם על משמרותם מזהירים בזוהר אורם, ומזה יבוא לאדם יראה להבין רוממותו יתברך.

(נועם אלימלך פרשת לך)

ראשית חכמה יראת ה', באם יש לאדם רק קצת חכמה יכול הוא להגיע ליראת ה', שכל טוב לכל עושיהם, אולם בשביל לקיים תרי"ג מצוות צריכים להשקיע הרבה ראש ושכל טוב.

(שיחות החפץ חיים)